भेदे (बोयाल) अमरः स्त्रियां ङीष्। "पाठीनरोहितावाद्यौ" मनुः। "पाठीनः श्लेष्मलः स्निग्धो मधुरश्च कषायकः। बल्यो वृष्यः कटुः पाके रोचनो वातपित्तनुत्" राजव०पठ-ईनन्। २गुग्गुलुवृक्षे ३पाठके त्रि० मेदि०।

पाठेय त्रि० पाठायां भवः नद्या० ढक्। पाठाभवे

पाण पु०पण-भावे घञ्। १व्यवहारे २पणने ३समये च भा० व०६०४८श्लो०। ४पाणौ शब्दच०।

पाणि पु० पण-इण् आयाभावः। १करे २कुलिके वृक्षे च (कुलेखाड़ा) अमरः ३पण्यवीथ्यां ४हट्टे च स्त्री० उणा०। करश्च मणिबन्धावध्यङ्गुलिपर्य्यन्तः।

पाणिक त्रि० पणेन क्रीतं निष्का० ठक्। १पणेन क्रीते २कुमारानुचरमातृभेदे भा०व० ५५अ०।

पाणिकच्छपिका स्त्री पाणिभ्यां कृता कच्छपिका कच्छपस्तदाकारोऽस्त्यस्याः ठन्। कूर्ममुद्रायाम् "पाणिकच्छपिकां कुर्य्यात् कूर्ममन्त्रेण साधकः" काकिकापु०५६अ०

पाणिकर्म्मन् पु० पाणिभ्यां वादनरूपं कर्म्मास्य। १महादेवे भा०शा० २८६। २पाणिभ्यां वादके त्रि०।

पाणिकूर्च्चा स्त्री कुमारानुचरमातृभेदे भा० श० ४६ अ०।

पाणिखात न० तीर्थभेदे भा०व० ८३ अ०।

पाणिगृहीती स्त्री पाणिर्गृहीतो यस्याः ङीप्। पाणिग्रहणेन कृतसंस्कारायां सवर्णायां स्त्रियाम् अमरः। "पाणिग्रहणसंस्काराः सवर्णासूपदिश्यते" मनुना सवर्णायामेव पाणिग्रहणविधानात् तथात्वम्।

पाणिग्रह पु० पाणिर्गृह्यतेऽत्र ग्रह-आधारे अप्। विवाहे "हस्तास्वातिषु षष्ठतौलिमिथुनेषूद्यत्सु पाणिग्रहः" वृ०स० १०० अ०।

पाणिग्रहण न० पाणिर्गृह्यते अत्र ग्रह-आधारे ल्युट्। विवाहे हेमच०। पाणिग्रहणप्रकारः आश्व० गृ० सू० १७२ यथा "पश्चादग्नेर्दृषदमश्मानं प्रतिष्ठाप्योत्तरपुरस्तादुदकुम्भं समन्वारब्धायां हुत्वा तिष्ठन् प्रत्यङ्मुखः प्राङ्मुख्या आसीनाया गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तमित्यङ्गुष्ठमेव गृह्णीयाद्यदि कामयीत पुमांस एव मे पुत्रा जायेरन्निति" सू०। "दक्षिणतः पत्न्युपविशेत् उत्तरतः पतिरिति शास्त्रान्तरे दृष्टम्। "उत्तानेनोत्तानं पाणिं गृह्णीयात्" नारा०।

"अङ्गुलीष्वेव स्त्रीकामः" सू० "एवकारोऽङ्गुष्ठनिवृत्त्यर्थः। स्त्रीकामो दुहितृकाम इत्यर्थः" नारा०"हस्तसाङ्गुष्ठमुभयकामः" सू०। "उभयकामः पुत्रदुहितृकामः अङ्गुष्ठमङ्गुलीभिः" सह गृह्णीयादित्यनुषङ्गः नारा०।

पाणिग्रहणिक त्रि०पाणिग्रहणं प्रयोजनमस्य ठक्। विवाहाङ्गे मन्त्रे "पाणिग्रहणिका मन्त्राः कन्यास्वेव प्रतिष्ठिताः" "पाणिग्रहणिका मन्त्रा नियतं दारलक्षणम्। तेषां निष्ठा तु विज्ञेया विद्वद्भिः सप्तमे पदे" मनुः ते च मन्त्राः "अर्य्यम्णं नु देवं कन्या अग्निमयक्षतेत्यादयः" आश्व० गृ० १।७।१७ सूत्रादौ १९ सूत्रान्ते पठिता बोध्याः। [पत्यौ भा० अनु० २४२३ श्लोकः।

पाणिग्रहीतृ पु० पाणिं गृह्णाति ग्रह-तृच् ६त०। वोढ़रि

पाणिग्राह पु० पाणिं गृह्णाति ग्रह-अण् उप० स०। वोढ़रि मनुः ५।१४८।

पाणिघ त्रि० पाणिं पाणिना वा हन्ति "पाणिघताड़घौ शिल्पिनि" पा० हन-ट नि०। १पाणिताड़के पाणिना २मृदङ्गादिपादके च शिल्पिभेदे।

पाणिघात पु० पाणिं हन्ति-अशिल्पित्वात् अण् उप०स०। १पाणिताड़कमात्रे सि०कौ०। हन-भावे घञ्। २पाणिहनने पु०। [हस्ततालवादके यजु० ३५।२०।

पाणिघ्न त्रि० पाणौ हन्ति हन-टक् वेदे शिल्पिनि नि०।

पाणिज पु० पाणौ जायते जन-ड ७त०। नखे हेमच०।

पाणितल न० ६त०। १करस्याधोभागे पाणिरेव तलम्। करतले। तन्मितद्रव्ये २तोलके कर्षशब्दे दृश्यम्।

पाणिधर्म्म पु० पाणिग्रहणाख्यो धर्म्मः शा० त०। पाणिग्रहणरूपे धर्म्मे "पाणिधर्मो नाहुषायं नपुंभिः सेवितः पुरा" भा० अ० ८१ आ०।

पाणिन पु० पणिनो मुनेरपत्यम् अण् गाथीत्यादिना प्रकृत्या न टिलोपः। पाणिनौ मुनौ त्रिका०।

पाणिनि पु० पणिनो यून्यपत्यम् अण् ततः यूनि इञ् न टिलोपः। पाणिनिनामके मुनौ "येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्य महेश्वरात्। कृत्स्नं व्याकरणं चक्रे तस्मै पाणिनये नमः" शेखरः। स च अष्टाध्यायीरूपसूत्रपाठं गणपाठं धातुपाठं लिङ्गानुशासनं शिक्षारूपं च ग्रन्थपञ्चकं चकार। पाणिनिमतञ्च सर्वदर्शनसंग्रहे दर्शितं ततो दिङ्मात्रं प्रदर्श्यते।

"भवति च व्याकरणशास्त्रस्य शब्दानुशासनं प्रयोजनं (तस्य तदुद्देशेन प्रवृत्तेः तत्प्रयोजनत्वम्) यथा स्वर्गोद्देशेन प्रवृत्तस्य यागस्य स्वर्गः प्रयोजनं तस्मात् शब्दानुशिष्टिः संस्कारपदवदनीया शब्दानुशासनस्य प्रयोजनम्। नन्वेवमप्याममतं प्रयोजनं न लभ्यते तदपायाभावात्। अथ प्रति-